

Degene, die een rechtsregeling ontwerpt, moet over een groot aantal eigenschappen beschikken: grondige kennis van de feiten, grondige kennis van de taal, waarin de regeling zal moeten worden vervat, het vermogen zich beknopt en duidelijk uit te drukken, fantasie, grondige afkeer van perfectionisme en, zeker niet in de laatste plaats, nederigheid. Ik laat dit hier verder rusten. Het is mij vanmiddag te doen om een antwoord op de vraag, hoe hij komt tot zijn oordeel over wat recht moet zijn. Langemeijer heeft in zijn reeds genoemde Leidse rede belangrijke beschouwingen gewijd aan de diensten, die de empirisch-analytische methode, de waardeleer en de leer der verdiensten hierbij kunnen bewijzen. Aan het slot geeft hij een aanduiding, dat het langs deze wegen gevondene alleen dan ons tot een bepaalde rechtsregeling drijft, indien het „het tenslotte in wezen religieuze gevoel van ontzag” bij ons gaande maakt.³¹

De empirisch-analytische methode — het zoeken in een zo volledig mogelijke verzameling van oordelen op een bepaald gebied naar dat wat aan alle gemeenschappelijk is — is inderdaad een belangrijk hulpmiddel bij de vorming van een oordeel omtrent wat goed recht zou zijn.³² Mits men bedenkt — het is wederom Scholten, die daarop gewezen heeft —, dat het uit de feiten naar voren komende oordeel geen gezag heeft, omdat een grote menigte feiten dat oordeel schraagt, maar omdat dat oordeel als zodanig een gezaghebbend beginsel vertolkt.³³

Een aanwijzing voor de juistheid van deze stelling is, dat wij overal ter wereld zekere beginselen tegenkomen, die bij de rechtsvinding als juist worden aanvaard. Zij worden vaak in Latijnse spreuken samengevat, omdat vele van hen reeds in het Romeinse recht te vinden zijn en ook de rechtswetenschap in Europa eeuwenlang het Latijn als voertaal heeft gehad, maar zij hebben een algemene gelding. Wille-

rectorale oratie Amsterdam G.U. 1952, ook opgenomen in *Verzameld Werk I*, blz. 1 e.v.; *Gewoonte, billijkheid en rechtsbeginselen als bron van recht volgens het Ontwerp Burgerlijk Wetboek in Het ontwerp B.W.*, voordrachten gehouden op het landelijk congres 1961 voor juridische faculteitsverenigingen, Deventer z.j.

³¹ Blz. 19. Vgl. R. Savatier, *Le Droit et l'échelle des valeurs*, Mélanges en l'honneur de Paul Roubier, Lyon 1961, blz. 305 e.v.

³² Fraaie voorbeelden van de empirisch-analytische methode zijn M. G. Levenbach, *Rechtvaardig arbeidsloon, in het bijzonder in verband met de arbitrages krachtens de landbouwcrisiswetgeving*, Rechtsgeleerd Magazijn 1937, blz. 1 e.v., ook opgenomen in *Arbeidsrecht*, blz. 177 e.v.; J. H. A. Ringeling, *Rechtvaardig ontslag*, prfshr. Amsterdam G.U. 1953.

³³ P. Scholten, *Rechtsbeginselen*, Verzamelde Geschriften I, blz. 395 e.v., oorspronkelijk een in 1935 voor de Koninklijke Akademie van Wetenschappen gegeven mededeling.